

David Hume

Of the Standard of Taste 1757

- vkus lidí se liší dobově i místně – vliv kulturního prostředí s ním spojených předsudků
- sentimenty lidí se s ohledem na krásu a ošklivost (deformity) liší x základ debaty je všem společný – tj. jazykem ustavená shoda chválit (*praise*) a hanit (*blame*) konkrétní kvality x tato shoda funguje v rovině vysoké obecnosti x v případě partikularit vystupuje rozdíl, zdůrazňuje se význam výrazu – neshoda v tom, jak vypadá ona kvalita, kterou jsme se rozhodli chválit resp. hanit – v případě mínění a věd se řeší definičně, ozřejmením pojmů – na toto tvrzení naváže a vůči němu se negativně vymezí E. Burke ve svém *A Philosophical Enquiry into the Origin of our Ideas of the Sublime and Beautiful*
- př. z oblasti morálky založené na sentimentu – jednotné vnímání, jednotná chvála cti či hana neřesti x rozpor při výčtu příkladů:

Homérova Odyssea x Fenelónův Telemachos

Ctnosti Koránu x anglické křesťanské ctnosti

- v obojím případě hraje roli pravý smysl jazykem užívaných slov – doporučení konkrétní ctnosti = pouze to, co implikuje jazyk, sám pojem
- např. laskavost – slovo, jež do svého etic. Systému začlenili ti, kteří nejvíce exponovali maximu „Buď laskavý!“
- pojmy spojené se stupni chvály a hany jsou nejméně pokrývitélné
- ==> hledání standardu vkusu je přirozené – pravidlo smiřující jednotlivé sentimenty – zajistí pozici jednoho, popře jiné
- **Argument proti standardu vkusu**

Sentiment a soud, resp. soudnost (*judgement*) dělí propast – sentiment je pravdivý, odkazuje sám k sobě, nikoli k objektu, je to, resp. zakládá jej vztah mezi objektem a orgány, či mohoucnostmi mysli x soud, soudnost jde mimo sebe, je rozumovým určením, týká se důvtipu, ten správný z nich je třeba nalézt

Krása je v mysli, nikoli objektu, je individuální jako chuť sladkého či hořkého – mění ji i dispozice orgánů jednotlivce

==> De gustibus non disputando

Tento negativistický postoj sice mnohdy stvrzuje *common sense*, ale ukazuje i protipříklad: pokus srovnávat Ogilby – Milton, Bunyan – Addison se chápe jako

srovnání krtince a Tenerife, rybníku a oceánu ==> vkus těch, kteří chválí první je opomíjen, princip rovnosti náhle mizí –srovnává se nesrovnatelné

Pravidlo kompozice totiž není v rozvažování apriori - jeho základ je stejný jako u praktických věd, tj. **ZKUŠENOST** – generalizace toho, co bylo dosud ve všech zemích i dobách vnímáno jako libé.

Proti Hutchesonovi – mnohé krásy poezie a řečnictví založeny na klamu, fikci, hyperbole, metafoře, obrácení prvotního významu – redukovat poetické výrazy na geometrické pravdy = nejvíc proti pravidlům criticismu x poezie se přesto musí řídit uměleckými pravidly – ty odhalí genius a pozorování

==> *všechna obecná pravidla umění se zakládají jen na **zkušenosti a pozorování obecných sentimentů lidské přirozenosti***

- s těmito obecnými sentimenty nejsou naše pocity vždy v souladu --) jedná se o myšlenkové emoce, které jsou velmi jemné a delikátní (vytříbené!) – aby se rozehrály s dovedností a přesností je za potřebí souběhu mnoha příhodných okolností (Shaftesbury, stoicismus) – klidná mysl, soustředěné myšlenky, správná zaměřenost na objekt = *podmínky k posouzení společné a univerzální krásy* – typická deviza novostoicismu, která stojí i v základu karteziánské metody
- hledá se vztah mezi formou a sentimentem – lze vystopovat u děl trvalé hodnoty, tedy navzdory rozmařilosti módy a manýr, autority a předsudků – jistota obdivu ke géniovi narůstá s trváním a rozšířeností jeho díla – překonání zlosti a žárlivosti úzkého kruhu (HOMÉR)
- ==> *mezi rozdílností a kapricem vkusu existují jisté obecné principy chvály a hany jejichž vliv může pozorné oko rozeznat ve všech myšlenkových operacích*
- *Některé konkrétní formy či kvality původní struktury vnitřního uspořádání mají těšit, jiné být nepříjemnými* – selhání je dílem nedokonalosti lidských orgánů, rozdílnost vnímání krásy a ošklivosti je dána nedokonalostí vnitřních orgánů – brání obecným principům – např. *nedostatečná vytříbenost (delicacy) imaginace* = předpoklad vnímání jemnějších emocí

Vytříbenost

- Hume se vrací k dříve zpracovanému tématu z eseje *Of the Delicacy of Taste and Passion* 1741 – vytříbenost, přecitlivělost vášní chápe negativně, zatímco v případě vkusu se jedná o zcela pozitivní mohoucnost

- příběh z Dona Quixote – Sancho mluví o dvou degustátorech vína – jeden v něm cítí chuť kůže, jiný kovu – po vyprázdnění sudu najdou klíč s koženým přívěskem
- Hume klade v základ své teze spřízněnost mentálního a tělesného vkusu (chuti)
- Krása a ošklivost jsou kvality, jež nepřínáleží vnitřnímu či vnějšímu sentimentu x existují kvality přirozeně předurčené k vyvolávání takových pocitů – často smíšeny s dalšími – nerozeznáváme je – vše je dílem vytříbenosti orgánů, kterým nic neunikne, s jistotou odhalí každou příměs ==>) VYTŘÍBENÝ VKUS – odhaluje obecná pravidla krásy – na základě pozorování libého a nelibého v jeho prosté a nejvyšší formě
- Pouze poukazem na takovýto zjevný princip umění a na jeho příklady, tedy *standard vkusu*, lze umlčet toho, kdo se mýlí.
- K dokonalosti každého smyslu patří přesné procítění i těch jeho nejmenších objektů – v případě mentálního vkusu jde o rychlé a ostré vnímání krásy a ošklivosti – dojde ke spojení dokonalosti člověka a jeho smyslu (!!!jde o záležitost s jasnou etickou funkcí) – vytříbený vkus pro důvtip či krásu musí být vždy chtěnou kvalitou – jde o zdroj nejjemnějších a nejnevinnějších potěšení lidské přirozenosti
- Vytříbenosti vkusu lze nabýt nejlépe poukazem na modely a principy, jednotným souhlasem zkušeností národů a dob – tento sklon k vytříbenosti lze umocnit nejlépe praxí konkrétního umění a častým zkoumáním či kontemplací konkrétní krásy – opakovaná zkušenost s vnímanými objekty vede k přesnosti a ladnosti pocitů, odstraňuje primární nejasnost a zmatenost sentimentů – orgán nabývá ve svých výkonech větší dokonalosti – stejné obratnosti a dovednosti, které přináší tvorba nějakého díla, je možné právě tak dosáhnout jeho posuzováním
- Opakované zkoumání, kontemplace – potřebuje srovnávání – druhy a stupně dokonalosti – jejich vnímání = nutný předpoklad pro posouzení krásy – jen díky nim lze přisoudit epiteton chvály, hany i jejich stupňů – vymezení vulgárního vůči kultivovanému – nutná znalost mnoha příkladů z různých dob i míst

Hlavní předpoklad pro kritický soud = zbavit mysl předsudků – do jejího zorného pole se nesmí dostat nic, než zkoumaný objekt – musí přijmout roli toho, komu bylo dílo určeno – obecného člověka, zbaveného individuálního bytí a konkrétních okolností – nutné zohlednění časového a místního zasazení publika

Předsudek stojí proti dobrému vkusu – poškozuje vnímání krásy – jen zdravý rozum (good sense) může prozkoumat jeho působení – rozum musí být esenciální součástí vkusu, nebo předpokladem jeho fungování – nutno zohlednit cíl díla i prostředky k jeho dosažení, srovnat část a celek, vnímat, jak moc odpovídá charakter osoby jejímu skutečnému vystupování – nutný předpoklad SOUDNOSTI, VKUSU, INVENCE – co přispívá rozvoji rozumu, přispívá též rozvoji vkusu – je téměř nemožné mít dobrý vkus a ne zdravý rozum.

Kdo je skutečný kritik? Musí mít uvedené vlastnosti – musí vznášet ty nejlepší argumenty, připsat skutečný a určující standard důvtipu, být shovívavý k opačnému názoru – soudí ten zdatnější

Estetická soudnost není tak náročná jako ve vědě, abstraktní filosofii, fundamentální theologii – v nich se neustále střídají teorie nárokové si pravdu x krása elokvence a básnictví – správně vyjádřená vášeň a přirozenost – téměř okamžitý potlesk, např. Vergilius

Žádný civilizovaný národ se ještě na rozdíl od favorizace filosofů dlouhodobě nemylil při favorizaci básníků – lidé s ušlechtilým vkusem jsou vzácní, ale snadno poznatelní.

Existují dva zdroje měnivosti míry naší chvály a hany:

- 1) rozdílné nálady lidí – osobní dispozice závislá na věku a charakteru (stoicko-shaftesburyovský odkaz)
- 2) konkrétní způsoby a názory naší země a doby (Shaftesbury – Characteristics...)

ad1) Např. preference tragiky před komikou – jedná se o nevinné a nutné preference, jež nelze rozhodnout na základě jakéhokoli standardu

ad 2) Preference toho, co je nám lépe známo – problém spočívá v nepřenosnosti humoru (nálady) – jedná se o kulturně historické determinanty – např. morálka – za její obsah nelze tvůrce díla, které ji zachycuje, kritizovat x kritice podléhá způsob věrnosti vykreslení konkrétního mravu (vliv aristotelsko-horatiovské mimese typické pro novoklasicisty, např. Shaftesbury, Reynolds) – jde totiž o narušení kompozice díla ---) obsah spekulativních názorů se hodnoty kompozice nedotýká – příkladem je *náboženství* – Hume z této pozice kritizuje horlivost římských katolíků své doby, náboženskou horlivost, bigotnost a pověřčivost vůbec.